

سنخ‌شناسی تعارض منافع کارگزاران دولتی: پهنه‌کاوی مطالعات تعارض منافع در بخش دولتی

سعید جعفری‌نیا*

استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

حسن عابدی جعفری

استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، تهران، ایران.

یوسف وکیلی

استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

مصطفی رنجبر کبوترخوانی

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۰۳ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۸

چکیده: تعارض منافع مرکز ثقل بسیاری از جرائم اقتصادی است. برای مدیریت تعارض منافع، نخستین قدم ارائه تعریف دقیقی از این مفهوم است. پژوهش حاضر با بهره‌جستن از روش پهنه‌کاوی سعی بر آن دارد تا تعاریف متعدد مطالعات صورت گرفته در این حوزه را ترکیب کند. ابزار گردآوری داده‌ها مراجعه به مطالعات تعارض منافع در حرفه مدیریت دولتی بوده است. ابزار تحلیل داده‌ها در وهله اول تعیین شاخص‌های کیفی برای ارزیابی مطالعات و در وهله دوم تحلیل محتوای جهت‌دار بوده است. یافته‌های پژوهش بیانگر وجود چهار گونه تعارض منافع برای یک کارگزار دولتی است: منفعت مالی کارگزار دولتی، منفعت غیرمالی کارگزار دولتی، منفعت مالی اطرافیان و منفعت غیرمالی اطرافیان. مادامی که صرفاً به منفعت مالی کارگزار دولتی توجه شود، بررسی سایر گونه‌های ذکر شده در سیستم قانون‌گذاری، اصلاحات و نظارت‌های ساختاری مورد غفلت قرار می‌گیرد. در صورتی که سیستم قانون‌گذاری یا اصلاحات و نظارت ساختاری به موقعیت‌های مالی کارگزار دولتی توجه کند، بیش از نیمی از موقعیت‌های تعارض منافع کارگزار دولتی به دست فراموشی سپرده می‌شود. مدیریت تعارض منافع زمانی در ریل‌گذاری مناسب قرار می‌گیرد که تعریف جامع و مانعی از آن ارائه گردد؛ مسئله‌ای که هسته مرکزی پژوهش حاضر را شکل داده است.

واژگان کلیدی: تعارض منافع، سنخ‌شناسی، پهنه‌کاوی، کارگزاران دولتی.

* نویسنده مسئول: shamsj58@yahoo.com

نوع مقاله: پژوهشی

DOI: 10.22034/jipas.2022.315287.1289

شاپا چاپی: ۶۲۵۶-۲۶۷۶

شاپا الکترونیک: ۲۶۷۶-۶۰۶X

مقدمه

تعارض منافع^۱ مرکز ثقل بسیاری از جرائم اقتصادی است (Loewenstein et al., 2011). کشورها هرکدام اصول اخلاقی متفاوتی در خصوص تعارض منافع دنبال می‌کنند و این تفاوت اصول از تعاریف متعدد تعارض منافع نشأت می‌گیرد (Di Carlo, 2013). مادامی که تعریف درست و روشنی از این مفهوم در اصول اخلاقی سازمان‌ها ارائه نشود، شناخت و درک درستی از موقعیت‌های آن برای مدیران حاصل نمی‌شود و آنان نمی‌دانند چطور باید این پدیده را حل و فصل کنند و با آن مقابله کنند (Di Carlo & Testarmata, 2011). ازدیاد منافع بخشی از شرایط زندگی انسان در این جهان پیچیده است اما نگرانی و دغدغه زمانی به وجود می‌آید که این منافع بر وظایف مقامات دولتی تأثیر ناروا داشته باشد (Boyce & Davids, 2009; Di Carlo, 2013).

در متون علمی انواع رویکردها، تعاریف، دیدگاه‌ها و دسته‌بندی‌ها نسبت به مفهوم تعارض منافع مشاهده می‌شود. همچنین تعارض منافع در تمامی حرفه‌ها وجود دارد. لکن تعارض منافع در حرفه‌ها متفاوت است. حرفه‌های نویسندگی، پزشکی، حسابداری، مشاوره تخصصی و مدیریت دولتی مثال‌های قابل توجهی برای این موضوع هستند: مثلاً در حرفه نویسندگی برای ارسال مقاله به نشریه پزشکی جدید انگلیس^۲، نویسنده باید به دور از هرگونه تعارض منافع باشد. بدین معنی که نویسنده در هنگام ارسال مقاله باید هم حامی مالی و هم مواردی را که در آن ذی‌نفع است مشخص کند (Kassirer, 2005: 134). در حرفه پزشکی نه تنها مراکز درمانی باید منافع پزشکان خود را افشاء کنند، بلکه باید تعیین کنند داروخانه‌ها و آزمایشگاه‌های معرفی شده از سوی پزشکان، منفعتی (مالی یا غیرمالی) برای پزشکان و مراکز ندارد (Barry et al., 2013). در حرفه حسابداری و حسابرسی سازوکار حسابرسی مستقل باید بیشتر از قانون‌گذاری در خصوص سلامت حساب‌برسان مورد توجه قرار گیرد؛ زیرا به واسطه این سازوکار کمتر موقعیت تعارض منافع برای حسابدار و حسابرس به وجود می‌آید (Bazerman et al., 2006). در حرفه مشاوره تخصصی به منظور تعیین میزان استقلال شخص مشاوره‌دهنده لازم است که شفاف‌سازی در خصوص فعالیت‌های گذشته و فعلی فرد صورت پذیرد تا مشخص شود در چه موقعیت‌هایی وی تعارض منافع دارد (Belisle-pipon et al., 2018). در حرفه مدیریت دولتی فعالیت‌های بیرون و خارج از شغل کارگزار دولتی، نظیر عضویت و فعالیت در شرکت‌های تجاری، شرکت در مراسم، گروه‌ها، فعالیت‌های سیاسی محدود می‌شود تا سلامت کارگزار دولتی در

1. Conflict of interest (COI)

2. New England Journal of Medicine

هاله‌ای از ابهام نباشد (Davids, 2006). با توجه توضیحات فوق هیچ حرفه یا تخصصی را نمی‌توان یافت که در آن موقعیت تعارض منافع به وجود نیاید یا نیامده باشد. برگ استروم^۱ (۱۹۷۰) معتقد است که تعریف مشخصی از تعارض منافع نمی‌توان بیان نمود؛ زیرا این مفهوم در بستر و شرایط مختلف تعاریف متفاوتی خواهد داشت. کتابی که توسط میشل دیویس و اندرو استارک^۲ (۲۰۰۱) و نیز کتابی که توسط دان ای مور و همکاران^۴ (۲۰۰۵)^۵ نگارش شده است بر گفته سال ۱۹۷۰ برگ استروم صحنه می‌گذارد. در کتاب‌های یادشده تفاوت تعارض منافع در حرفه‌ها را مورد بررسی قرار داده‌اند و حتی اشاره شده که اصول رفتار حرفه‌ای با گذشت زمان تغییر کرده است (Bergstrom, 1970; Davis & Stark, 2001; Moore et al., 2005). همان‌طور که از نظرات اندیشمندان این حوزه پیداست، مفهوم تعارض منافع در گذر زمان معناهای متفاوتی را در بر دارد. ضروری است پژوهش جامعی صورت گیرد تا مشخص شود این مفهوم برای حرفه مدیریت دولتی از ابتدا تاکنون چه معانی را شامل می‌شده است. از این رو، هدف از این پژوهش آن است که با مطالعه ادبیات نظری و تجربی موجود، یک سنخ‌شناسی جامع بر مبنای تعاریف متعدد در پژوهش‌های این حوزه از تعارض منافع در حرفه مدیریت دولتی ارائه دهد.

ادبیات و پیشینه پژوهش

امروزه تدوین اصول اخلاقی در سازمان‌ها امری عادی قلمداد می‌شود؛ اما در تدوین این اصول از تعریف مفهوم تعارض منافع و نیز انواع آن غفلت شده است. از این رو تا زمانی که در اصول اخلاقی شرکت‌ها تعریف درست و روشنی از این موضوع ارائه نشود، مدیران از این‌گونه موقعیت‌ها شناخت مناسب و درک درستی ندارند و نمی‌دانند با چنین موقعیت‌هایی چگونه باید روبرو شوند و آن را برطرف کنند (Di Carlo & Testarmata, 2011). تعارض بین وظیفه عمومی و نفع شخصی کارگزار دولتی که در آن نفع شخصی کارگزار دولتی بر عملکرد و پاسخگویی وی تأثیر ناروا بگذارد را تعارض منافع نامند (OECD, 2005: 13). تعارض منافع بیرون^۶ و درون نقش^۷ منجر به تفاوت تعارض منافع در حرفه‌ها می‌شود. تعارض منافع در بیرون

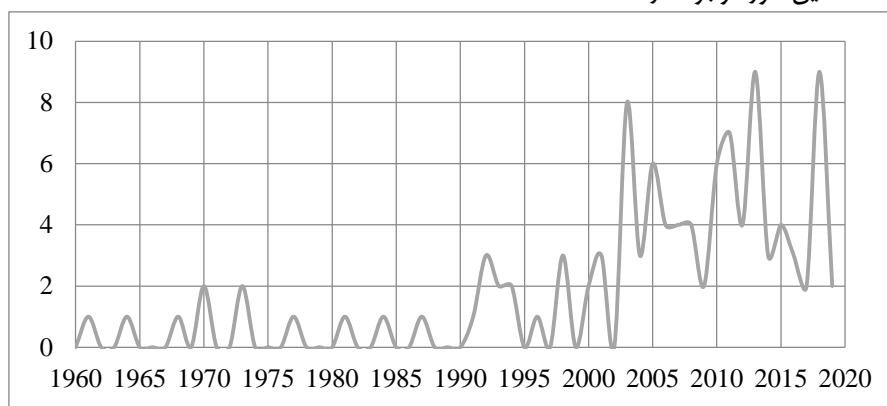
1. Bergstrom
2. Michael Davis & Andrew Stark
3. Conflict of interest in the professions
4. Don A. Moore., et al
5. Conflicts of interest: Challenges and solutions in business, law, medicine, and public policy
6. Out-of-role
7. In-role

از نقش برای همه حرفه‌ها یکی است اما تعارض منافع درون نقش، تمایز تعارض منافع حرفه‌ها را نمایان می‌کند. تمایز تعارض منافع در درون نقش در آن است که یا متخصص دو نقش را با یک اصیل^۱ اجرا می‌کند یا متخصص یک نقش را با دو یا بیش از دو اصیل^۲ اجرا می‌کند. به طور مثال، زمانی که یک استاد هم نقش استاد درسی و هم نقش استاد راهنمای پایان‌نامه را برای یک دانشجوی داشته باشد، دچار تعارض منافع دو نقش با یک اصیل است. استاد باید به دانشجویی نمره بدهد که خودش استاد راهنمای وی است. پزشکی که قرار است بر اساس تعداد بازدید بیماران جبران خدمات شود دچار تعارض منافع یک نقش با چندین مخاطب است. از یک طرف هرچه پزشک تعداد بیمار بیشتری معاینه کند جبران خدمات بیشتری دریافت می‌کند، از سوی دیگر تعداد ویزیت بیشتر منجر به بی‌توجهی به سلامت و علل بیماری مریض‌ها می‌شود. در حرفه مدیریت دولتی کارگزار دولتی یک نقش و مخاطبان متعدد وجود دارد. مفهوم اصیل در حرفه مدیریت دولتی عموم مردم است و سنجش صحت و سقم تصمیمات کارگزاران دولتی با ابزارهای عینی غیرممکن است (Davis & Stark, 2001: 335-336). لوینستاین و همکاران^۳ (۲۰۱۱) معتقدند که تعارض منافع زمانی رخ می‌دهد که پاسخگویی حرفه‌ای و منفعت شخصی متخصص در تعارض با یکدیگر باشند که منفعت شخصی اغلب مالی است ولی می‌تواند اهداف دیگری مانند قدرت یا موقعیت را در بر گیرد. همچنین، ساه^۴ (۲۰۱۹) از متخصصان برجسته تعارض منافع، معتقد است که تعارض منافع عبارت از تنش بالقوه بین پاسخگویی حرفه‌ای و منفعت شخصی یک متخصص است.

در وضعیت کنونی بسیاری می‌پندارند برای مهار موقعیت‌های تعارض منافع باید به ابزارهای علمی^۵ متوسل شد، این در حالی است که ما نباید از این نکته غافل شویم که علم پاسخ‌گوی تمامی مسائل روز نیست و فرد به سویه‌های دیگری چون اخلاقیات^۶ و انسان‌گرایی^۷ نیز نیاز دارد. دارد. به طور کلی در رویکرد علمی با اتخاذ ابزارهای مشخص تعارض منافع مهار می‌شود، اما در رویکرد اخلاقی تعارض منافع با هنجارسازی^۸ کنترل می‌شود (Mayes et al., 2017). افزون بر این، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در اغلب قوانین، تعاریف تعارض منافع موجب ابهام و سردرگمی می‌شود. ضروری است از منافع و تعارضات تعریف درستی ارائه شود تا این ابهامات در

1. Many roles and one principal
2. Many principals and one role
3. Loewenstein., et al
4. Sah
5. Scientific tools
6. Ethics
7. Humanity
8. Normative

وهله اول به‌درستی رفع شود. امروزه امکان شناسایی و مدیریت تمامی موقعیت‌های تعارض منافع وجود ندارد؛ اما بررسی چنین موقعیت‌هایی پیچیدگی‌های اخلاقی جهان معاصر را نشان می‌دهد (Komesaroff., et al, 2019). این پیچیدگی باعث شده تا روند پژوهش‌های این حوزه به صورت روزافزون افزایش یابد. نتایج جستجو در پایگاه‌های داده معتبر نشان می‌دهد که اولین پژوهش در این حوزه توسط لیز^۱ (۱۹۶۱) انجام شده و روند چاپ مقالات این موضوع تاکنون ادامه داشته است. همان‌طور که در نمودار (۱) مشخص است، سیر صعودی منابع در حوزه مطالعات این حوزه وجود دارد.

نمودار (۱) تعداد منابع مشاهده شده بر حسب سال (منبع: نگارندگان)

در نمودار ۱ مشخص است که بیشترین تعداد منابع مربوط به سال (۲۰۱۸) است. افزایش تعداد مطالعات این حوزه از چند عامل زیر نشأت می‌گیرد. عامل اول، افزایش روزافزون تعاملات و همکاری بین بخش‌های دولتی، بازرگانی و غیرانتفاعی (Boyce & Davids, 2009; Calabrò & Torchia, 2011; Zibold, 2013); عامل دوم، تلاش کشورها برای استقرار و تثبیت نظام دموکراسی و حکمرانی خوب (Boyce & Davids, 2009; Geis., et al, 1999; Lankester, 2007); عامل سوم، ظهور پدیده مدیریت دولتی نوین^۲ که بسیاری از وظایف دولت‌ها را دگرگون ساخته (Boyce & Davids, 2009; Calabrò & Torchia, 2011; Clark, 2011, Radon 2005); عامل چهارم، رسوایی‌های مالی شرکت‌هایی مانند انرون^۳ که ضرورت بیشتر توجه به مفهوم استقلال حسابرسان از طریق مدیریت تعارض منافع به دنبال داشته

1. Leys
2. New Public Management
3. Enron

(Moore et al., 2005; Demski, 2003)؛ عامل پنجم، تبلیغ منفعت خویشتن^۱ (توجه صرف به منفعت شخصی) در جهان غرب بدین معنی که هر چه تبلیغ نفع شخصی در جهان اجتماعی بیشتر باشد، توجه به منفعت خویش در جامعه بروز بیشتری پیدا می‌کند. به عبارتی به عنوان حقیقت اجتماعی^۲ تلقی می‌گردد (Miller, 2001; Stark, 1992).

بنابر توضیحات فوق باید گفت مفهوم تعارض منافع از یک ابهام در تعریف رنج می‌برد که پژوهش‌های متعدد این حوزه به آن اشاره داشته‌اند، ولی هیچ‌کدام به واضح و شفاف شدن تعریف این مفهوم کمک نکرده‌اند. از این رو لازم است تا با مطالعه پژوهش‌های صورت در این حوزه، تعاریف و رویکردهای آن جمع‌بندی شوند و این خلأ نظری مرتفع شود. ابتدا در توجه به تعاریف فارغ از حرفه‌ها نگرینسته می‌شود. سپس بر اساس نظر متخصصان برجسته و منابع برجسته، سنخ‌شناسی این مفهوم در حرفه مدیریت دولتی ارائه می‌شود. بدین منظور پرسش‌های پژوهش به قرار زیر هستند:

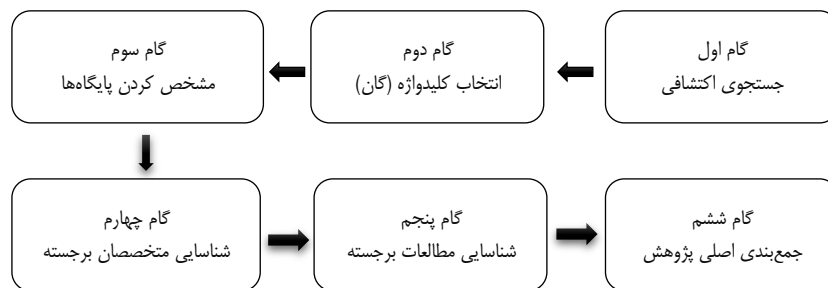
۱. مفهوم تعارض منافع بیشتر در چه حرفه‌هایی مورد توجه قرار گرفته است؟
۲. متخصصان حوزه تعارض منافع در سطح جهانی چه کسانی هستند؟
۳. کدام‌یک از مطالعات جهانی از منظر تعداد ارجاع و به‌روز بودن در تبیین این مفهوم نقش برجسته‌ای دارند؟
۴. سنخ‌شناسی تعارض منافع بر مبنای تعاریف در حرفه مدیریت دولتی چگونه است؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش‌هایی که به مرور ادبیات و پیشینه پژوهش می‌پردازند، پژوهش‌های ثانویه نامیده می‌شوند. پژوهش ثانویه^۳، نوعی پژوهش است که بر اساس داده‌های موجود طرح پژوهشی بر روی آن صورت می‌گیرد (Jesson et al., 2011:54). به عبارتی دیگر پژوهشگر داده‌ای را گردآوری نمی‌کند، بلکه داده‌های پژوهش‌های قبلی را مورد بازمطالعه قرار می‌دهد. یکی از انواع پژوهش‌های ثانویه پهنه‌کاوی^۴ است. پژوهشگران از پهنه‌کاوی به منظور شناسایی خلأ دانش، تعیین دامنه یا پهنه یک پدیده و ایضاح آن استفاده می‌کنند (Munn et al., 2018). پهنه‌کاوی به عنوان پیش‌شرط مرور نظام‌مند^۵ است. این مرور با استفاده از تحلیل انتقادی شکاف دانش

1. Self Interest
 2. Social Fact
 3. Secondary Research
 4. Scoping Review
 5. Systematic Review

موجود را احصاء می‌کند (Jesson et al., 2011:15). به عبارت دیگر پژوهشگر به منظور کسب شناخت کافی و انجام مرور نظام‌مند، ابتدا باید پهنه‌کاوی را انجام دهد. به منظور پاسخ به پرسش‌های پژوهش، پژوهشگران نیازمند تدوین یک پروتکل متشکل از گام‌های متوالی پژوهش هستند که در نگاره (۱) این مراحل تشریح شده است:

نگاره (۱) مراحل مطالعه پیشینه با استفاده از روش پهنه‌کاوی (منبع: نگارندگان)

گام اول، در پایگاه‌های داده‌ای Emerald, Tylor & Francis, Science Direct and Wiley online کلیدواژه Conflict of Interest مورد جستجو قرار می‌گیرد تا مشخص شود به چه میزان به این مفهوم در حرفه‌ها توجه شده است. گام دوم، بر اساس نتایج مشاهده شده از گام اول کلیدواژه‌هایی که باید مورد جستجو قرار گیرند، انتخاب می‌شوند. همچنین جدول (۱) خلاصه‌ای از معیارهای ورود و خروج مطالعات مشاهده را نشان می‌دهد که بر اساس آن پژوهشی در مطالعه دخیل یا از مطالعه حذف گردد.

جدول (۱) معیارهای ورود و خروج برای جستجو در پایگاه‌ها

معیار خروج	معیار ورود		
	یادداشت‌ها، منابع اینترنتی و غیره را خارج از شمول قرار دارند.	۱۹۵۰-۲۰۱۸	بازه زمانی
انگلیسی		زبان	۲
مقالات، پایان‌نامه‌ها و کتب		نوع سند	۳
به طور کامل در دسترس و قابل دانلود		دسترسی	۴

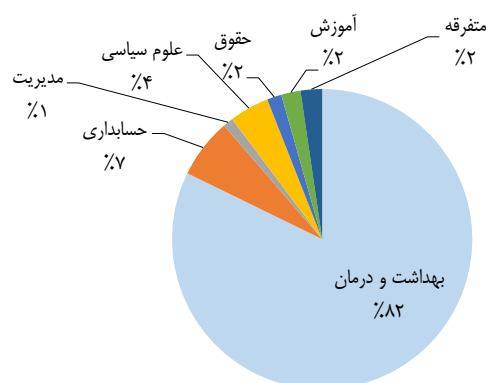
گام سوم، لیست تفصیلی از پایگاه‌های داده‌ای موجود تهیه می‌شود. گام چهارم، بر اساس مشاهدات گام سوم فهرستی از متخصصان که در این حوزه پژوهش داشته‌اند، تهیه می‌شود. گام پنجم، در این گام همانند گام چهارم به مشاهدات گام سوم رجوع می‌شود و مطالعات برجسته با بیشترین استناد و جدیدترین آنان احصاء می‌شوند. گام ششم، با استفاده از تحلیل محتوای

جهت‌دار کلیه مطالعات شناسایی شده مورد مطالعه و تحلیل قرار می‌گیرند و مقوله‌های اصلی سنخ‌شناسی تعارض منافع احصا می‌شوند. تحلیل محتوای جهت‌دار^۱ برای مواقعی مورد استفاده قرار می‌گیرد که نظریه یا پژوهش‌های قبلی درباره یک پدیده یا کامل نیستند یا به توصیف بیشتری نیاز دارند (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰). به عبارتی، ابتدا خلأ نظری آنان شناسایی می‌شود، سپس سنخ‌شناسی بر مبنای تعاریف ارائه می‌شود.

یافته‌های پژوهش

توجه حرفه‌ها به تعارض منافع

به منظور آشنایی با ابعاد و اضلاع این حوزه موضوعی، مطالعات اولیه‌ای در تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۲۰ صورت گرفت که خروجی این جستجو سریع مشاهده ۱۱۰۰ پژوهش در پایگاه‌های Emerald, Tylor & Francis, Science Direct and Wiley online بود که در نمودار (۲) قابل مشاهده است:

نمودار (۲) نتایج جستجوی اکتشافی

همان‌طور که در نمودار (۲) مشاهده می‌شود، ۸۲ درصد مطالعات تعارض منافع در حرفه بهداشت و درمان (پزشکی، پرستاری و ...) صورت گرفته و تنها ۱ درصد از مطالعات این مفهوم در رشته مدیریت انجام شده است. بنابراین ملاحظه می‌شود که مطالعات مفهوم تعارض منافع در رشته مدیریت دولتی اندک هستند و این انتظار درستی است که از مطالعات حوزه بهداشت و درمان برای جمع‌بندی مفهومی این پدیده بهره‌برداری صورت گیرد. همچنین در جستجوی

1. Directed Content Analysis

اکتشافی مشخص شد که اکثر مطالعات تعارض منافع در بخش دولتی به چهار منبع^۱ برمی‌گردد (رجوع به پانوشت).

با توجه به جستجوی اکتشافی مشخص شد که علاوه بر کلیدواژه تعارض منافع Conflict of Interest، کلیدواژه‌هایی نظیر Conflict of Commitment و Competing Interests نیز به موازات این مفهوم Conflict of Interest استفاده شده‌اند. دی کارلو^۲ معتقد است که بین واژه تعارض منافع، تعارض تعهد^۳ و منافع رقیب^۴ تفاوت وجود دارد. تعارض تعهد درباره مسئله تخصیص زمان است. تعارض تعهد در همه زمان‌ها و هر روز بین اهداف شغلی و منافع خانوادگی رخ می‌دهد (Di Carlo, 2013). بنابراین کلیدواژه مورد جستجو تنها Conflict of Interest تعیین گردید و در عناوین مطالعات مورد جستجو قرار گرفت.

برای جستجوی کتب، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌ها، پایگاه‌ها داده‌ای متفاوتی انتخاب گردید تا ادبیات و پیشینه پژوهش در آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد. این جستجو در بازه زمانی ۱۳۹۸/۱۱/۲۲ تا ۱۳۹۹/۰۳/۰۵ جدول (۲) گزیده‌ای از جستجو در پایگاه داده‌ها را نشان می‌دهد. ابتدا در ۱۷ پایگاه داده که عناوین پایان‌نامه‌ها را در اختیار قرار می‌دهند، جستجو صورت پذیرفت. نتیجه جستجو پایان‌نامه‌ها در پایگاه‌های داده ۵۹۲ پایان‌نامه بود. با توجه به کلیدواژه‌ای که در گام دوم اشاره شد، ۱۵ مورد از پایان‌نامه انتخاب گردید ولی ۱۱ مورد از مطالعات قابل دسترسی و دریافت نبودند و تنها ۴ مورد توسط جستجوگران دریافت گردید.

1. OECD (2005). Managing conflict of interest in the public sector: a toolkit / OECD (2003). Managing conflict of interest in the public service: OECD guidelines and overview / Moore, D. A., Cain, D. M., Loewenstein, G., & Bazerman, M. H. (Eds.). (2005). Conflicts of interest: Challenges and solutions in business, law, medicine, and public policy. Cambridge University Press / Davis, M., & Stark, A. (Eds.). (2001). Conflict of Interest in the Professions. Oxford University Press on Demand.

2. Di Carlo

3. Conflict of commitment

4. Competing interests

جدول (۲) گزیده‌ای از جستجو در پایگاه‌های داده

ردیف	نوع مطالعه	نام	آدرس سایت	تعداد مشاهدات	تعداد انتخاب شده‌ها (قابل دانلود)	تعداد در دسترس
۱	پایان نامه ارشد و رساله‌های دکتری	D-Scholarship	http://goo.gl/GrGnlA	۱	۰	۰
۲		DART-Europe E-theses Portal	http://goo.gl/Yp1ZKu	۱۵۶	۲	۰
۳		dissexpress	http://goo.gl/bszwvn	۴۰	۵	۲
۴		Duquesne University ETD	http://goo.gl/L15GxI	۰	۰	۰
۵		ETD	http://goo.gl/kMeppo	۰	۰	۰
۶		Library and Archives Canada	http://goo.gl/4HwrgG	۸	۰	۰
۷		Louisiana State University ETDs	http://goo.gl/FwsRBU	۱	۰	۰
۸		MIT DSpace	http://goo.gl/PBiFM3	۶	۰	۰
۹		National ETD Portal	http://goo.gl/I2GGyR	۳۰۴	۱	۰
۱۰		NDLTD	http://goo.gl/CIIQES	۰	۰	۰
۱۱		OATD	http://goo.gl/ShAvhi	۱۶	۴	۲
۱۲		Ohiolink	http://goo.gl/vxX8Vr	۲	۰	۰
۱۳		Penn State University eTD database	http://goo.gl/D9kH0e	۳	۰	۰
۱۴		Spectrum, Concordia University	http://goo.gl/0FhHrI	۰	۰	۰
۱۵		The HKU Scholars Hub - Theses	http://goo.gl/6hF4bP	۱	۰	۰
۱۶		Trove	http://goo.gl/PhXOtB	۰	۰	۰
۱۷		Vanderbilt ETDs	http://goo.gl/XVzLh8	۵۴	۴	۰
جمع		-	-	۵۹۲	۱۵	۴

ادامه جدول (۲) گزیده‌ای از جستجو در پایگاه‌های داده

ردیف	نوع مطالعه	نام	آدرس سایت	تعداد مشاهدات	تعداد انتخاب شده‌ها (قابل دانلود)	تعداد در دسترس
۱	مقالات و کتاب‌ها	springer	link.springer.com	۱۲۰	۲	۲
۲		onlinelibrary.wiley.com	onlinelibrary.wiley.com	۴۵۳	۲	۲
۳		sciencedirect.com	sciencedirect.com	۳۰۰	۶	۵
۴		acs.org	acs.org	۰	۰	۰
۵		aiaa.org	aiaa.org	۰	۰	۰
۶		aip.org	aip.org	۰	۰	۰
۷		ascelibrary.org	ascelibrary.org	۷	۰	۰
۸		emeraldinsight.com	emeraldinsight.com	۳۷	۲	۲
۹		jstor.org	www.jstor.org	۷۳	۱۱	۹
۱۰		oxfordjournals.org	oxfordjournals.org	۶۳	۰	۰
۱۱		Taylor & Francis Online	www.tandfonline.com	۳۱۰	۴	۴
جمع		-	-	۱۳۶۳	۲۷	۲۴

به منظور ادامه جستجو در ادامه پس از اتمام جستجو، انتخاب و دانلود پایان‌نامه‌ها؛ جستجوگران به ۱۱ پایگاه داده‌ای معتبر برای انتخاب و دریافت مقاله، کتاب و پایان‌نامه مراجعه کردند. نتیجه این جستجو انتخاب ۲۷ پژوهش بود و تعداد ۲۴ پژوهش قابل دریافت بود. حاصل این جستجو در پایگاه‌های پایان‌نامه‌ای، مقاله‌ها و کتاب‌ها مشاهده و دسترسی به ۳۲ پژوهش به تفکیک زیر بود که در جدول (۳) قابل مشاهده است.

جدول (۳) گزیده‌ای از جستجو در کلیه پایگاه‌های داده

عناوین	تعداد مشاهدات	تعداد انتخاب شده‌ها	تعداد در دسترس (قابل دانلود)
کتاب	۴	۴	۴
پایان‌نامه	۵۹۲	۱۵	۴
مقاله	۱۱۰۹	۲۷	۲۴
جمع	۱۷۰۵	۴۶	۳۲

همچنین در جدول (۴) مشخص شده که معیارهای کیفی انتخاب یا رد پژوهش‌ها بر چه اساسی بوده است.

جدول (۴) روش و معیارهای انتخاب و حذف مقالات

روشن انتخاب	پالایش مقالات در سه مرحله: ۱- بررسی عناوین مقالات ۲- بررسی چکیده و کلیدواژه‌های مقالات مشاهده شده (مرحله اول) ۳- ارزیابی کیفی مقالات انتخاب شده (تطبیق بین مسئله - روش‌شناسی و نتیجه‌گیری)
معیارهای تمرکز	حوزه مدیریت دولتی نظریه‌پردازی یا مفهوم‌سازی در خصوص تعارض منافع
معیارهای حذف	مقالات پیمایشی (نگرش سنجی‌ها) مقالات علی / همبستگی و غیره

متخصصان برجسته تعارض منافع در سطح بین‌المللی

در این گام پژوهشگران از طریق دو استراتژی ردیابی نام نویسندگان موجود و ردیابی منابع مطالعات در این حوزه، به ۳۲ پژوهش دیگر دسترسی پیدا کردند. در این گام، جستجوگران دوباره جستجوی منابع را آغاز کردند؛ با این تفاوت که جستجوی منابع این بار از طریق اسامی افراد در Google Scholar, Researchgate.net and philpapers.org صورت گرفت. خلاصه‌ای از تعداد مقالات هر فرد در جدول (۵) قابل مشاهده است.

جدول (۵) نویسندگان حوزه تعارض منافع

ردیف	نام	حوزه فعالیت	استناد به نویسنده	مشاهدات (تعداد)	انتخاب شده‌ها (تعداد)	در دسترس (تعداد)
۱	Don A. Moore	مدیریت رفتار	۱۴۷۸۶	۱۹۹	۹	۸
۲	Daylian M. Cain	اخلاقیات و تصمیم‌گیری	۳۳۵۷	۲۰	۷	۶
۳	George Loewenstein	اقتصاد رفتاری و عصبی	۹۵۱۴۰	۵۶۱	۱۵	۱۳
۴	Max H. Bazerman	تصمیم‌گیری و اخلاقیات	۳۵۱۸۳	۴۷۷	۵	۵

ادامه جدول (۵) نویسندگان حوزه تعارض منافع

ردیف	نام	حوزه فعالیت	استناد به نویسنده	مشاهدات (تعداد)	انتخاب‌شده‌ها (تعداد)	در دسترس (تعداد)
۵	Tom R. Tyler	حقوق و روانشناسی	۹۲۵۴۵	۶۳۷	۱	۱
۶	Robyn Dawes	روانشناسی	-	۱۰	۱	۱
۷	Mark W. Nelson	حسابداری	-	۴۳	۲	۱
۸	Dolly Chugh	رفتار سازمانی	۳۸۰۵	۵۷	۱	۱
۹	Mahzarin R. Banaji	روانشناسی اجتماعی و شناختی	۶۰۵۱۹	۴۲۸	۱	۱
۱۰	Ann E. Tenbrunsel	رفتار اخلاقی	۳۳۰۵	۵۹	۱	۱
۱۱	Dale T. Miller	رفتار فردی و سازمانی	۴۶۶۷۵	۱۱۶	۳	۳
۱۲	Jerome P. Kassirer	پزشکی	-	۵۲۷	۱	۱
۱۳	Peter A. Ubel	پزشکی و رفتارشناسی	۲۱۵۵۰	۵۴۸	۲	۲
۱۴	Andrew Stark	مدیریت استراتژیک	۷۶	۲۴	۳	۳
۱۵	Scott Y. H. Kim	اخلاقیات	۴۹۰۶	۸۳	۱	۱
۱۶	Jason Dana	اخلاقیات و تصمیم‌گیری	۴۱۰۱	۵۲	۱	۱
۱۷	Robert J. MacCoun	حقوق و تصمیم‌گیری	۹۷۰۰	۲۵۱	۱	۱
۱۸	Baruch Fischhoff	علم تصمیم و قضاوت	۶۹۸۵۵	۶۲۰	۱	۱
۱۹	Robert H. Frank	مدیریت و اقتصاد	۵۳۸	۱۰۶	۱	۱
۲۰	David M. Messick	مدیریت	۹۰۸۶	۱۳۶	۱	۱
۲۱	Samuel Issacharoff	حقوق	۲۹۱۳	۱۱۱	۱	۱

ادامه جدول (۵) نویسندگان حوزه تعارض منافع

ردیف	نام	حوزه فعالیت	استناد به نویسنده	مشاهدات (تعداد)	انتخاب شده‌ها (تعداد)	در دسترس (تعداد)
۲۲	Michael Davis	اخلاق در حرفه‌ها	-	۵	۵	۴
۲۳	David Luban	فلسفه و حقوق	-	۱	۱	۱
۲۴	Kathleen Clark	حقوق	۴۸۵	۳۰	۲	۲
۲۵	Kevin C. McMunigal	حقوق	۲۶	۴۳	۴	۳
۲۶	Michael S. Pritchard	اخلاق	-	۶۹	۱	۱
۲۷	Leonard J. Brooks	حسابداری و اخلاق	-	۸	۱	۱
۲۸	Neil R. Luebke	اخلاق	-	۲	۲	۲
۲۹	Eric W. Orts	مدیریت و اخلاق	-	۳۴	۱	۱
۳۰	Elliot D. Cohen	اخلاق	-	۱۷	۱	۱
۳۱	Jane Gallop	ادبیات تطبیقی	۵۷۴۹	۱۵۵	۱	۱
۳۲	Merrilee Salmon	مردم‌شناسی	-	۱	۱	۱
۳۳	John Boatright	اخلاق	۳۸۵۴	۱۶۲	۶	۴
۳۴	Tyler Cowen	اقتصاد	۷۱۲۳	۳۵۰	۱	۱
۳۵	Thomas E. Borcharding	اقتصاد	-	۲۸	۱	۱
۳۶	Darren Filson	اقتصاد	۱۸۳۲	۲۷	۱	۱
۳۷	Stephen Latham	حقوق و اخلاق	۹۵۷	۷۸	۲	۱
۳۸	Kenneth Kipnis	اخلاق	-	۴۳	۱	۱
۳۹	Mike W. Martin	فلسفه و اخلاق	-	۲۲	۱	۱
۴۰	Donald L. Gabard	فیزیوتراپی	-	۷	۱	۱
۴۱	Modimowabarwa Hendrick Kanyane	مدیریت دولتی	-	۱۱	۱	۱
۴۲	Brian C. Chapman	مدیریت دولتی	-	۱	۱	۱
۴۳	Beth A. Rosenson	مدیریت دولتی	-	۱۲	۱	۱
۴۴	Nino Puustinen	مدیریت دولتی	-	۱	۱	۱

ادامه جدول (۵) نویسندگان حوزه تعارض منافع

ردیف	نام	حوزه فعالیت	استناد به نویسنده	مشاهدات (تعداد)	انتخاب‌شده‌ها (تعداد)	در دسترس (تعداد)
۴۵	Francesco Kjellberg	علوم سیاسی	-	۷	۱	۱
۴۶	Nicole Bolleyer	مدیریت دولتی	-	۵۰	۱	۱
۴۷	Lloyd Tanlu	حسابداری	۱۰۸۶	۲۱	۴	۴
۴۸	Valeria Smirnova	-	-	۱	۱	۱
۴۹	Fabrizio Di Mascio	مدیریت دولتی و فساد	۲۶۹	۵۵	۱	۱
۵۰	Alessandro Natalini	مدیریت دولتی	۹۴	۲۴	۱	۱
۵۱	Gwyneth Bergman	علوم سیاسی	-	۲	۱	۱
۵۲	Emmett Macfarlane	علوم سیاسی	۱۳۸	۳۰	۱	۱
۵۳	Sunita Sah	فساد نهادی و اخلاقیات رفتاری	۱۱۰۹	۴۹	۱۵	۱۵
۵۴	Quinn Grundy	پزشکی	۴۶۱	۴۵	۳	۲
۵۵	Roojin Habibi	حقوق	۳۶	۱۱	۲	۲
۵۶	Adrienne Shnier	حقوق	۳۵	۸	۱	۱
۵۷	Christopher Mayes	جامع‌شناسی و فلسفه	۲۴۵	۴۷	۳	۳
۵۸	Wendy Lipworth	اخلاق زیستی	۱۱۸۳	۲۱۵	۴	۴
۵۹	Melis Kartal	اقتصاد	-	۱۰	۱	۱
۶۰	James Tremewan	اقتصاد	۱۷۹	۲۹	۱	۱
۶۱	Christopher Koch	حسابداری	۱۸۶	۱۳	۱	۱
۶۲	Carsten Schmidt	-	-	۱	۱	۱
۶۳	Fritz H. Grupe	-	۲۳۱	۲۴	۱	۱
۶۴	Nikolay Nikolov	-	-	۱	۱	۱
۶۵	Lewis L. Strauss	-	-	۲	۱	۱
۶۶	Byron E. Price	مدیریت دولتی	۱۷۱	۴۱	۱	۱
۶۷	Lars Bergstrom	فیزیک	۱۵۱۹۸	۳۸۸	۱	۱

ادامه جدول (۵) نویسندگان حوزه تعارض منافع

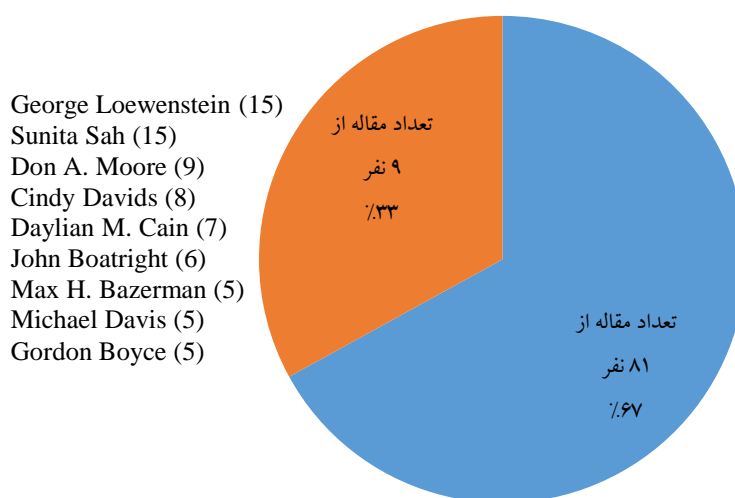
ردیف	نام	حوزه فعالیت	استناد به نویسنده	مشاهدات (تعداد)	انتخاب شده‌ها (تعداد)	در دسترس (تعداد)
۶۸	Robert N. Roberts	مدیریت دولتی	-	۱	۱	۱
۶۹	J. Jackson Walter	مدیریت دولتی	-	۱	۱	۱
۷۰	Mark Schafer	جامعه‌شناسی	-	۳۹	۱	۱
۷۱	Eric C. Browne	علوم سیاسی	۶۶۵	۲۲	۱	۱
۷۲	Dennis W. Gleiber	علوم سیاسی	۲۴۰	۷	۱	۱
۷۳	Carolyn S. Mashoba	-	-	۱	۱	۱
۷۴	Kathleen Zechmeister	علوم سیاسی	۱۳۹	۴	۳	۳
۷۵	Daniel Druckman	روابط بین‌الملل و علوم سیاسی	۳۴۷۲	۲۱۸	۳	۳
۷۶	Emiliano Di Carlo	مدیریت دولتی	۳۶	۱۵	۲	۲
۷۷	Silvia Testarmata	مدیریت دولتی	۲۲	۴۱	۱	۱
۷۸	Andrea Calabro	مدیریت دولتی	۱۷۶۰	۸۸	۲	۱
۷۹	Mariateresa Torchia	مدیریت دولتی	۹۱۶	۲۵	۱	۱
۸۰	Gordon Boyce	حسابداری	۱۲۵۰	۵۹	۵	۳
۸۱	Cindy Davids	حقوق	۲۵۶	۴۲	۸	۶ (۱ رساله)
۸۲	Lisa Bero	بهداشت و درمان	۲۴۹۲۰	۴۳۷	۲	۲
۸۳	Gabriel K Silverman	بهداشت و درمان	۳۵۷	۸	۱	۱
۸۴	Britta L Anderson	بهداشت و درمان	۴۸۷۸۹	۴۱۲	۱	۱
۸۵	Stanley Zinberg	بهداشت و درمان	۶۲۰	۲۸	۱	۱
۸۶	Jay Schulkin	بهداشت و درمان	۱۵۰۶۴	۳	۱	۱
۸۷	Zachariah Sharek	مدیریت رفتار	۱۱۰	۳	۱	۱

ادامه جدول (۵) نویسندگان حوزه تعارض منافع

ردیف	نام	حوزه فعالیت	استناد به نویسنده	مشاهدات (تعداد)	انتخاب‌شده‌ها (تعداد)	در دسترس (تعداد)
۸۸	Robert E. Ohm	مدیریت دولتی	۴	۱	۱	۱
۸۹	Tim Lankester	-	-	۱	۱	۱
۹۰	Wayne A. R. Leys	اخلاق	۲۴	۲	۱	۱
جمع	نویسندگان			۸۶۹۳	۱۸۶	۱۷۱

همان‌طور که در جدول (۵) ملاحظه می‌شود، بسیاری از نویسندگان فوق مطالعاتی در این حوزه دارند که به جستجوگران کمک می‌کند. جستجوگران تعداد ۸۶۹۳ پژوهش نویسندگان فوق مشاهده نمودند. به‌طور مثال، دان ای مور^۱ در Google Scholar تعداد ۱۹۹ مقاله از آن مشاهده گردید، از بین ۹ تا انتخاب شده ۸ مقاله قابل دریافت برای جستجوگران بود. شایان ذکر است در مراحل قبلی تنها، یک مقاله و یک کتاب از وی مشاهده شده بود. تعداد ۱۷۱ پژوهش بدین معنا نیست که ۱۷۱ پژوهش جدید در جستجو توسط جستجوگران مشاهده شده است؛ زیرا بسیاری از مقالات همواره توسط چند نفر به نگارش درآمده است. فرآیند ردیابی نام نویسندگان و منابع تا اشباع مطالعاتی (پژوهش جدید یا نویسنده جدیدی مشاهده نگردید) ادامه یافت. با جستجو به این روش ۵۱ مقاله و ۱ رساله به منابع پژوهش اضافه گردید.

در نهایت، جستجوی منابع با تعداد ۱۰۸ منبع به اتمام رسید. شایان ذکر است که در مجموع تعداد ۱۱۵ (۲۵+۹۰) نفر پژوهشگر شناسایی شدند که در حوزه پژوهشی خود دارای اثر هستند. از این تعداد ۹ نفر تعداد ۵ منبع یا بیشتر را در حوزه موضوعی پژوهش (تعارض منافع) به خود اختصاص داده‌اند. به عبارتی، تعداد ۹ نفر از ۱۱۵ نفر، ۳۰ درصد از ۱۰۸ منبع را به خود اختصاص داده‌اند. این نشان از آن دارد که این ۹ پژوهشگر افراد برجسته این حوزه هستند. نمودار (۳) خلاصه‌ای توضیحات فوق را بیان می‌کند. بنابراین جستجو در پهنه‌کاوی در این مرحله به اتمام رسید.

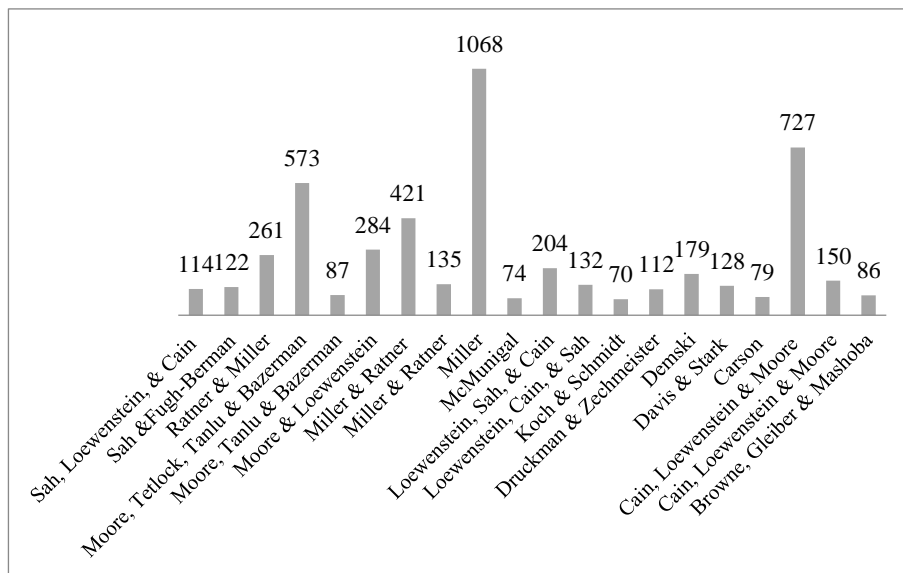
نمودار (۳) درصد و فراوانی ۹ نفر برجسته این حوزه

شناسایی این ۹ نفر به مخاطبان و علاقه‌مندان این حوزه کمک می‌کند تا با صرف هزینه و زمان کمتر به مطالب غنی این حوزه دسترسی داشته باشند. همان‌طور که مشاهده می‌شود ۳۳ درصد از کل پژوهش‌ها توسط این ۹ نفر انجام شده است. تمامی اندیشمندان انتخاب‌شده، دارای H Index بالا در Google Scholar هستند. به عبارتی، معنای H Index بالا این است که محققان در حوزه خود دارای اثرگذاری بالا هستند. باید توجه داشت که اکثر متخصصان تعارض منافع از حوزه رفتار سازمانی به موضوع تعارض منافع نگریسته‌اند. بنا بر تخصص‌های جدول (۵) و نمودار (۳)؛ می‌توان دریافت که این مفهوم کانون توجه متخصصان رفتاری و تصمیم‌گیری فردی بوده است. نقش متخصصان حوزه مدیریت دولتی در این حوزه در کل دنیا تقریباً نزدیک به صفر است.

مطالعات پراستناد و متأخر

با توجه به توضیحات یادشده باید گفت از بین ۱۰۸ منبع انتخاب‌شده، مطالعاتی برجسته تلقی می‌شوند که بیشترین ارجاع به آنان داده شده است. افزون بر این، در پهنه‌کاوی به این پرسش هم پاسخ داده می‌شود که مطالعات جدید این حوزه چه هستند؟ برای پاسخ سؤال سوم پژوهش

یعنی برجسته‌ترین منابع و جدیدترین منابع از بین ۱۰۸ پژوهش انتخاب شده، اقدامات زیر صورت گرفت. همچنین، یک ایمیل از سوی جستجوگران به دی‌لین ام کین^۱ که از متخصصان این حوزه بود، ارسال گردید و ۱۰۸ منبع انتخاب شده در اختیار وی قرار گرفت. از وی نظر خواسته شد تا بر مبنای هدف پژوهش (تعارض منافع در بخش دولتی) مطالعات را ارزیابی کند. ایشان پس از درخواست فرصت برای پژوهش پس از یک ماه بر منابع انتخاب شده صحه گذاشتند که به عنوان روایی پژوهش در نظر گرفته شد. معمولاً در مطالعات مروری به‌خصوص پهنه‌کاوی و نظام‌مند پایایی وجود دارد زیرا هر زمان که در پایگاه‌های داده‌ای جستجو بر اساس تاریخ‌های جستجو انجام شود؛ همان نتایج حاصل می‌شود. در نمودار (۴)، تعداد ۲۰ منبع از منابعی که بیشترین ارجاع را به خود اختصاص داده‌اند و نیز در نمودار (۵)، تعداد ۲۰ منبع اخیر این موضوع در دو نمودار زیر قبال مشاهده هستند:

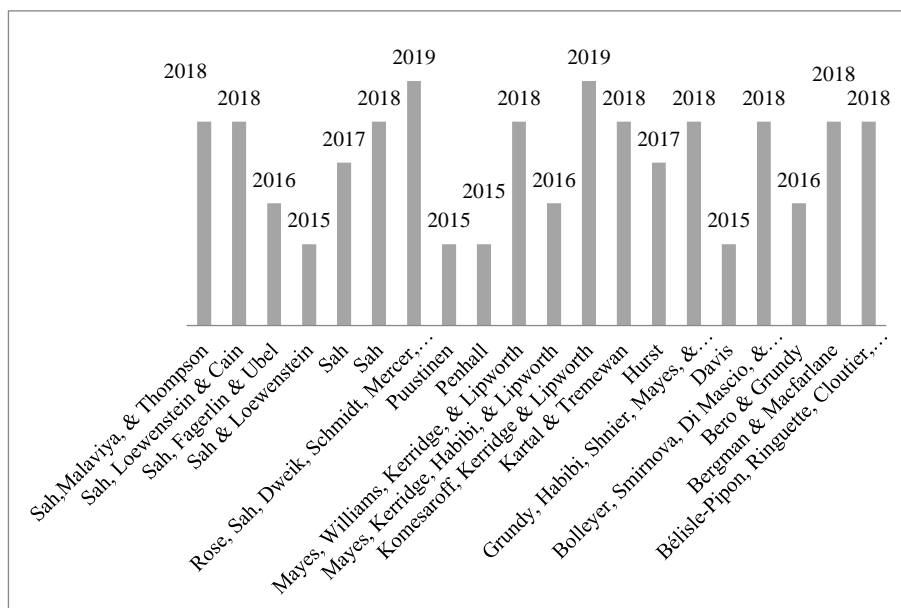

نمودار (۴) ۲۰ منبع که بیشترین ارجاع را به خود اختصاص داده‌اند

همان‌طور که قبلاً اشاره گردید، این نمودار برای شناخت جستجوگران و مخاطبان از پژوهش‌های برجسته مفید است. البته منابع به‌روز انتخاب شده توسط پژوهشگر تعداد ارجاعات کمتری دارند که این موضوع طبیعی است؛ زیرا منابعی که از تاریخ انتشار چندان نمی‌گذرد به

1. Daylian M. Cain

زمان نیاز دارند تا برای پژوهشگران شناخته شوند. در نهایت این امید می‌رود با احصای این منابع پایه و جدید ونیز ترکیب یافته‌های آنان، جستجوگران به جمع‌بندی این مطالب و خلاصه‌های آنان دست یابند.

نمودار (۵) ۲۰ منبع اخیر مرتبط با موضوع پژوهش

ابتدا، میزان توجه متخصصان رشته مدیریت دولتی به این مفهوم مورد توجه قرار می‌گیرد. نویسندگان در سایت SJR که رتبه‌بندی فصلنامه‌های هر رشته را انجام می‌دهد، لیست فصلنامه‌های معتبر مدیریت دولتی را شناسایی کردند. فصلنامه‌های انتخابی از رتبه Q_1 تا Q_3 بوده‌اند. بر اساس رتبه‌بندی سال ۲۰۱۷ این سایت، ۱۳۰ فصلنامه در حوزه مدیریت دولتی فعال هستند که تعداد ۹۳ فصلنامه دارای بین اعتبار Q_1 تا Q_3 هستند. دلیل جستجو در مجلات معتبر مدیریت دولتی، دانستن میزان توجه مجلات معتبر به یکی از مفاهیم برجسته مدیریت دولتی یعنی تعارض منافع است. همان‌طور که متخصصان رشته مدیریت دولتی بیان می‌دارند، مبانی فلسفی و نظری این رشته به کرات به تصمیم‌گیری مدیران بر مبنای منفعت عامه توجه داشته و مدیران را از تصمیم بر مبنای نفع شخصی نهی کرده است. حال این جستجو به جستجوگران کمک می‌کند تا بدانند تا چه میزان به این مفهوم یعنی تعارض منافع (در نظر آوری منفعت عامه و دوری از منفعت

خصوصی) توجه شده است. در هر ۹۳ فصلنامه کلیدواژه Conflict of Interest جستجو گردید. نتیجه آن ۴ مقاله بود که در جستجوهای قبلی هر ۴ مقاله مشاهده، انتخاب و دریافت شده بودند. نکته قابل توجه در این جستجو آن است که در حالی که این مفهوم از مفاهیم پایه‌ای رشته مدیریت دولتی است مجلات معتبر این حوزه هم از این مفهوم غافل هستند. زمانی که به تعداد ارجاع کم این ۴ مقاله توجه می‌شود، مشخص می‌شود که دلیل تعداد ارجاع کم نه به دلیل بی‌کیفیت بودن پژوهش است، بلکه به دلیل بی‌توجهی اندیشمندان مدیریت دولتی به این پدیده است.

به عبارتی، زمانی می‌توان انتظار داشت که مدیران دولتی از موقعیت‌های تعارض منافع اجتناب کنند که از آن مطلع و آگاه باشند. با جستجوی نویسندگان مشاهده گردید نسبت به مفهوم تعارض منافع در حرفه مدیریت دولتی غفلت انجام شده است در حالی که اکثر تعارض منافی که اعتماد عمومی را از بین می‌برد از سوی کارگزاران دولتی در مقایسه با دیگر متخصصان سر می‌زند. مادامی که دانش این حوزه در سطح اندیشمندان مدیریت دولتی کم باشد، نمی‌توان از بخش اجرایی دولتی انتظار تغییرات شگرف را داشت. دلیل تأکید نویسندگان بر پژوهش توسط متخصصان مدیریت دولتی این است که متخصصان مدیریت دولتی هم جنبه ساختاری و هم جنبه رفتاری را در نظر می‌گیرند؛ در حالی که متخصصان دیگر حوزه‌ها بیشتر جنبه رفتاری و روانشناسی ذهن را مورد مطالعه قرار می‌دهند.

سنخ‌شناسی تعارض منافع در حرفه مدیریت دولتی

همان‌طور که در بخش تعریف تعارض منافع اشاره شد، ابهام و تکثر دیدگاه‌ها در خصوص این مفهوم وجود دارد؛ اما آن چیزی که به طور اجماع در تعاریف این حوزه تاکنون پذیرفته شده است، تأکید بر دو مفهوم برجسته یعنی «منفعت» و «منتفع» است. در کلیه تعاریف و مطالعات به طور حتم به مفهوم *منفعت* اشاره می‌شود. *منتفع* به معنی هرگونه عایدی است که به شخص دچار تعارض منافع برسد. عایدی می‌تواند به صورت مالی یا غیرمالی باشد (Luebke, 1987; Boatright, 1992; Carson, 1994; Latham, 2001:283; Orts, 2001:129; Rosenson, 2000:249; OECD, 2003:67;71; Grupe, 2003; Davids,2004:70-79,2006; Kanyane, 2005: 79-80; Boyce & Davids,2008; 2009; Cain., et al, 2011;; Williams-Jones, 2011; Loewenstein., et al, 2011; Bero & Grundy, 2016; Chapman, 2014:113; Belisle-pipon., et al, 2018; Sah,2019).

مفهوم برجسته بعدی *منتفع* است. *منتفع* بدین معنی است که منفعت حاصل شده قرار است چه کسی را سود (عایدی) رساند. نتایج اکثر مطالعات و به‌خصوص مطالعات متأخر تعارض منافع آن است که *منتفع* صرفاً خود کارگزار دولتی نیست بلکه اطرافیان وی نیز می‌توانند از

موقعیت‌های تعارض منافع کارگزار دولتی نفع ببرند. بنابراین منتفع می‌تواند خود کارگزار دولتی یا اطرافیان او باشد. منظور از اطرافیان عبارت از همسر، فرزندان، خویشاوندان، دوستان و هم‌حزبان است (Luebke, 1987; Carson, 1994; Orts, 2001:129; Luebke, 2001:114; Davis & Stark, 2001: 8: 12-15; Davids, 2004:80; Bero & Grundy, 2016; Cohen, 2016; Sah., et al, 2016; OECD, 2005:88; Davids, 2006; 2001:166). در نتیجه تلاقی دو مفهوم فوق، چهار گونه متفاوت حاصل می‌شود:

- **منفعت مالی کارگزار دولتی**، زمانی رخ می‌دهد که کارگزار دولتی بین منفعت شخصی و وظیفه اداری خود قرار گیرد و نفع مالی در آن دخیل باشد (Luebke, 1987; Carson, 1994; Latham, 2001:283; Orts, 2001:129; Rosenson, 2000:249; OECD, 2003:67; Davids, 2004:70-79, 2006; Boyce & Davids, 2008; 2009; Cain., et al, 2011; Chapman, 2014:113; Belisle-pipon., et al, 2018; Sah, 2019). به طور مثال، کارگزار دولتی که حقوق خود را تعیین می‌کند دچار تعارض منافی است که هم منفعت مالی دارد و هم منتفع آن خود کارگزار دولتی است. به منظور درک بهتر انواع تعارض منافع، نویسندگان نگاره (۲) را تنظیم کرده‌اند.
- **منفعت غیرمالی کارگزار دولتی**، در موارد دیگری کارگزار دولتی دارای منفعت غیرمالی است. منفعت غیرمالی کارگزار دولتی برای زمانی است که کارگزار دولتی قرار است کاری را با توجه به ارزش‌ها، باورها و اخلاقیات خود و برخلاف وظایف اداری انجام دهد (Boatright, 1992;; Latham, 2001:283; OECD, 2003:71; Grupe, 2003; Davids, 2004:70-79; Kanyane, 2005:79-80; Boyce & Davids, 2008; 2009; Williams-Jones, 2011; Loewenstein., et al, 2016; Bero & Grundy, 2016). به طور مثال، زمانی که قرار است کارگزار دولتی صورت‌های مالی یک شرکت را بررسی کند که متعلق به استان زادگاه خود است و باید نهایتاً رأی هم صادر کند.

	منفعت	
	غیرمالی	مالی
منافع غیرمالی کارگزار دولتی	منافع مالی کارگزار دولتی	متبوع — خود کارگزار — اطرافیان کارگزار
منافع غیرمالی اطرافیان	منافع مالی اطرافیان	

نگاره (۲) گونه شناسی تعارض منافع کارگزار دولتی (منبع: نگارندگان)

— **منفعت مالی اطرافیان**، در گونه‌های قبلی، انواع منفعت‌های مستقیم کارگزار دولتی تشریح گردید. کارگزاران دولتی می‌توانند منفعت غیرمستقیم داشته باشند و این منفعت به واسطه اطرافیان به آن‌ها القاء می‌شود (Orts, 1987; Carson, 1994; Luebke, 2001:129; Luebke, 2001:114; Davis & Stark, 2001:8; Davids, 2004:80; Bero & Grundy, 2016). به طور مثال، یک وزیر با یک شرکت برای کارهای خدماتی قرارداد ببندد که آن شرکت متعلق به پسر خود اوست، دارای تعارض منافع مالی اطرافیان است.

— **منفعت غیرمالی اطرافیان**، آخرین گونه تعارض که بسیاری از آن غفلت می‌ورزند، تعارض منافع غیرمالی اطرافیان است. در این گونه خاص، نه خود کارگزار دولتی و نه اطرافیان وی هیچ نفع مالی حاصل می‌کنند اما دیگران به واسطه اطرافیان منتفع می‌شوند (Orts, 2001:129; Cohen, 2001:166; Davis & Stark, 2001:12-15; OECD, 2005:88; Davids, 2004:80; Davids, 2006; Sah et al., 2016). به طور مثال اگر پسر وزیر کارمند آن شرکت باشد نه سهامدار آن، کارگزار دولتی دارای منفعت غیرمالی اطرافیان است. هرچند در این مورد منفعتی نصیب پسر وزیر نمی‌شود ولی سهامداران آن شرکت از نقش پسر وزیر در شرکت خود استفاده کرده‌اند. به طور خلاصه، منفعت‌های

مالی در گونه‌ها جنبه سخت تعارض منافع و منفعت‌های غیرمالی جنبه نرم تعارض منافع هستند.

تعریف جامع تعارض منافع برای کارگزاران بخش دولتی

با توجه به توضیحات فوق می‌توان تعارض منافع کارگزاران دولتی را این‌گونه تعریف نمود: «موقعیتی که در آن کارگزار دولتی بین منفعت مالی یا غیرمالی خود و یا منفعت مالی یا غیرمالی اطرافیان خود با منفعت عمومی قرار گیرد.»

جمع‌بندی

طی سالیان اخیر نقش مفهوم تعارض منافع در پژوهش‌های فساد اداری و اخلاق اداری برجسته شده است، به طوری که بر اساس یافته‌های این پژوهش سیر صعودی در تعدد و تکثر مطالعات این حوزه مشاهده می‌شود. همان‌طور که لوینستاین و همکاران (۲۰۱۱) بیان می‌کنند، تعارض منافع مرکز ثقل بسیاری از جرائم اقتصادی است. از آنجایی که تعریف جامعی از این مفهوم ارائه نشده بود، پژوهشگران درصدد برآمدند تا به واسطه روش پهنه‌کاوی تعاریف مطالعات این حوزه را جمع‌بندی نمایند. این بدان دلیل است که مجریان یا ساکنان داران مدیریت دولتی همواره در معرض تعارض منافع قرار دارند. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که متخصصان مدیریت دولتی از این پدیده غافل هستند. مشاهده تعداد تنها ۴ پژوهش در فصلنامه‌های معتبر مدیریت دولتی گواه این مدعا است.

شایان ذکر است که مادامی متخصصان مدیریت دولتی قدم به این راه نگذارند، بهبود و توسعه‌ای در مدیریت این پدیده حداقل در بخش دولتی حاصل نخواهد شد. به طور مثال، اکثر مطالعات خانم سونیتا ساه (از اندیشمندان بنام این حوزه) به مطالعه رفتارهای فردی و چگونگی کارکرد ذهن در مواجهه با تعارض منافع ختم می‌شود در حالی که برای درمان و حل معقول این پدیده نیاز به سازوکارهای دیگری هم است. این امر از آن جهت حائز اهمیت است که متخصصان مدیریت دولتی به‌خوبی می‌دانند که با اصلاحات ساختاری و فرآیندی (مهندسی مجدد فرآیندها) می‌توان بسیاری از موقعیت‌های تعارض منافع را در سازمان حذف نمود. بهترین استراتژی برای مدیریت تعارض منافع حذف موقعیت‌های تعارض منافع است (Chugh, 2012; Cain et al., 2011; Sah, 2012).

با این حال، مطالعات این حوزه دال بر آنند که برای مدیریت تعارض منافع، اولین اقدام ارائه تعریف جامع و مشخص آن است. اکثر مطالعات، تعارض منافع یک کارگزار دولتی را به منفعت

مالی آن پیوند می‌زنند. تحلیل مطالعات این حوزه نشان داد که گونه‌های دیگری از تعارض منافع وجود دارد که می‌تواند بر عملکرد و پاسخگویی کارگزاران دولتی تأثیر ناروا داشته باشد. اگر تعریف تعارض منافع صرفاً به منفعت مالی کارگزار دولتی محدود شود، بسیاری از موقعیت‌های تعارض منافع بدون تدبیر و سازوکار مشخص به دست فراموشی سپرده می‌شوند و امکان سوءاستفاده برای کارگزار دولتی فراهم می‌شود. به عبارتی، شفافیت هر چه بیشتر تعریف تعارض منافع، رفتار و اقدامات کارگزاران دولتی را محدود می‌کند و امکان سوءاستفاده را از مناصب دولتی کاهش می‌دهد.

منافع غیرمالی و ذی‌نفعانی غیر از کارگزار دولتی، فضاهاى پنهان تعارض منافع هستند. کسانی که سیاست‌گذاری در عرصه مدیریت تعارض منافع دارند، اگر فضاهاى فوق را نادیده بگیرند یا با آن مسامحه داشته باشند، بخش عمده‌ای از موقعیت‌های تعارض منافع را مورد نادیده گرفته‌اند. اگر به پدیده تعارض منافع با رویکرد ریاضی نگاه شود، مشخص می‌شود، یک‌چهارم موقعیت‌های تعارض منافع نشأت گرفته از منفعت مالی کارگزار دولتی است و سه‌چهارم از موقعیت‌ها وجود دارند که می‌توانند بستر سوءاستفاده از منصب دولتی را فراهم آورند. قانون‌گذاری و اصلاحات ساختاری اگر با عینک گونه‌شناسی تعارض منافع صورت پذیرد، متفاوت از زمانی است که تنها به یک گونه یا سنخ توجه شده باشد. تعریف نامشخص ریل قانون‌گذاری و اصلاحات ساختاری ناقص به همراه خواهد داشت.

محدودیت‌های پژوهش و پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی

از محدودیت‌های پژوهش می‌توان به در دسترس و قابل دریافت نبودن تعدادی از مطالعات اشاره کرد که در صورت دسترسی، نتایج پژوهش جامع‌تر می‌گردید. در خصوص راهبردهای مدیریت این پدیده تاکنون پژوهش‌های پراکنده‌ای صورت گرفته است که ضرورت دارد در پژوهش‌های آینده به اتخاذ راهبردهای یکپارچه توجه و دقت شود. به عبارتی، پژوهش‌های آتی باید علاوه بر منفعت مالی کارگزاران دولتی به منفعت غیرمالی آنان و نیز منفعت مالی و غیرمالی اطرافیان توجه ویژه داشته باشند.

مآخذ

- ایمان، محمدتقی، نوشادی، محمودرضا (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی. فصلنامه عیار پژوهش در علوم انسانی. سال ۳، شماره ۲، ۴۴-۱۵.
- Barry, M. J., Chan, E., Moulton, B., Sah, S., Simmons, M. B., & Braddock, C. (2013). Disclosing conflicts of interest in patient decision aids. *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 13(2), 1-6.
- Bazerman, M. H., Moore, D. A., Tetlock, P. E., & Tanlu, L. (2006). Reports of solving the conflicts of interest in auditing are highly exaggerated. *Academy of Management Review*, 31(1), 43-49.
- Bélisle-Pipon, J. C., Ringuette, L., Cloutier, A. I., Doudenkova, V., & Williams-Jones, B. (2018). Conflicts of interest and the (in) dependence of experts advising government on immunization policies. *Vaccine*, 36(49), 7439-7444.
- Bergström, L. (1970). What is a Conflict of Interest?. *Journal of Peace Research*, 7(3), 197-217.
- Bero, L. A., & Grundy, Q. (2016). Why having a (nonfinancial) interest is not a conflict of interest. *PLoS biology*, 14(12), e2001221.
- Boatright, J. R. (1992). Conflict of interest: An agency analysis. *The Ruffin Series in Business Ethics*, 3(4) 187-203.
- Boyce, G., & Davids, C. (2008) Social accountability, ethics, and the public interest: Dealing with conflict of interest in the public sector. *International Workshop on Social Audit, Social Accounting and Accountability*, 14(2), 1-41.
- Boyce, G., & Davids, C. (2009). Conflict of interest in policing and the public sector: Ethics, integrity and social accountability. *Public Management Review*, 11(5), 601-640.
- Cain, D. M., Loewenstein, G., & Moore, D. A. (2005). The dirt on coming clean: Perverse effects of disclosing conflicts of interest. *The Journal of Legal Studies*, 34(1), 1-25.
- Cain, D. M., Loewenstein, G., & Moore, D. A. (2011). When sunlight fails to disinfect: Understanding the perverse effects of disclosing conflicts of interest. *Journal of Consumer Research*, 37(5), 836-857.
- Calabrò, A., & Torchia, M. (2011). Conflicts of interest and governance mechanisms in Italian local public utilities. *International Journal of Public Administration*, 34(7), 447-460.
- Carson, T. L. (1994). Conflicts of interest. *Journal of Business Ethics*, 13(5), 387-404.
- Chapman, B. C. (2014). *Conflict of Interest and Corruption in the States*. Doctoral dissertation, Illinois: Southern Illinois University Carbondale.

- Chugh, D., Bazerman, M. H., & Banaji, M. R. (2005). Bounded ethicality as a psychological barrier to recognizing conflicts of interest. *Conflicts of interest: Challenges and solutions in business, law, medicine, and public policy*, 17(1), 74-95.
- Clark, K. (2011). Ethics, Employees and Contractors: Financial Conflicts In and Out of Government. *Washington University in St. Louis Legal Studies Research Paper*, 62(5). 961-1004.
- Cohen, E. D. (2001). Counselors who teach and teachers who counsel. *Conflict of Interest in the Professions*, 159.
- Davis, M., & Stark, A. (Eds.). (2001). *Conflict of interest in the professions*. Oxford: Oxford University Press on Demand.
- Davids, C. (2004). *Police Misconduct, Regulation and Accountability: Conflict of Interest Complaints Against Victoria Police Officers 1988-1998*. Doctoral dissertation University of New South Wales.
- Davids, C. (2006). Conflict of interest and the private lives of police officers: friendships, civic and political activities. *Journal of policing, intelligence and counter terrorism*, 1(1), 14-35.
- Demski, J. S. (2003). Corporate conflicts of interest. *Journal of Economic Perspectives*, 17(2), 51-72.
- Di Carlo, E., & Testarmata, S. (2011). Defining directors' conflict of interests in code of ethics. *Corporate Board: Role, Duties and Composition*, 7(1-1), 125-139.
- Di Carlo, E. (2013). How much is really known about the meaning of the term "Conflict of Interest"? *International Journal of Public Administration*, 36(12), 884-896.
- Geis, G., Mobley, A., & Shichor, D. (1999). Private prisons, criminological research, and conflict of interest: A case study. *Crime & Delinquency*, 45(3), 372-388.
- Grupe, F. (2003). Information systems professionals and conflict of interest. *Information management & computer security*. 11(1), 28-32.
- Jesson, J., Matheson, L., & Lacey, F. M. (2011). *Doing your literature review: Traditional and systematic techniques*. Sage.
- Kanyane, M. H. (2005). *Conflict of interest in South Africa: A comparative case study*. Doctoral dissertation, University of Pretoria.
- Kassirer, J. P. (2005). Physicians' financial ties with the pharmaceutical industry a critical element of a formidable marketing network. *Conflicts of Interest: Challenges and Solutions in Business, Law, Medicine, and Public Policy*, 133.
- Komesaroff, P. A., Kerridge, I., & Lipworth, W. (2019). Conflicts of interest: new thinking, new processes. *Internal medicine journal*, 49(5), 574-577.

- Lankester, T. (2007, August). Conflict of Interest: A historical and comparative perspective. In *Conference Paper, ABD/OECD Anti-Corruption Initiative for Asia-Pacific 5th Regional Seminar: Conflict of Interest—A Fundamental Anticorruption Concept* (5-6).
- Latham, S. R. (2001). *Conflict of interest in medical practice*. Oxford: Oxford University Press on Demand.
- Leys, W. A. (1961). Ethics, Social Science, and: Conflict of Interest. *American Behavioral Scientist*, 5(3), 3-7.
- Loewenstein, G., Cain, D. M., & Sah, S. (2011). The limits of transparency: Pitfalls and potential of disclosing conflicts of interest. *American Economic Review*, 101(3), 423-28.
- Luebke, N. R. (1987). Conflict of interest as a moral category. *Business and Professional Ethics Journal*, 6(1), 66-81.
- Luebke, N. R. (2001). *Conflict of Interest in Engineering*. Oxford: Oxford University Press on Demand.
- Mayes, C., Williams, J., Kerridge, I., & Lipworth, W. (2017). Scientism, conflicts of interest, and the marginalization of ethics in medical education. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 24(5), 939-944.
- Miller, D. T. (2001). *The norm of self-interest*. In *The next phase of business ethics: Integrating psychology and ethics*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Moore, D. A., Loewenstein, G., Tanlu, L., & Bazerman, M. H. (2003). *Auditor independence, conflict of interest, and the unconscious intrusion of bias*. Division of Research, Boston: Harvard Business School.
- Moore, D. A., Cain, D. M., Loewenstein, G., & Bazerman, M. H. (Eds.). (2005). *Conflicts of interest: Challenges and solutions in business, law, medicine, and public policy*. Cambridge University Press.
- Moore, D. A., Tanlu, L., & Bazerman, M. H. (2010). Conflict of interest and the intrusion of bias. *Judgment and Decision Making*, 5(1), 37-53.
- Munn, Z., Peters, M. D., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC medical research methodology*, 18(1), 1-7.
- OECD (2003). *Managing conflict of interest in the public service: OECD guidelines and Country Experiences*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD (2005). *Managing conflict of interest in the public sector: A toolkit*.
- Orts, E. W. (2001). *Conflict of interest on corporate boards*. Oxford: Oxford University Press on Demand.
- Radon, J., & Thaler, J. (2005). Resolving conflicts of interest in state-owned enterprises. *International Social Science Journal*, 15(57), 11-20.

- Rosenson, B. (2000). *Legislative ethics regulation in the American states: explaining conflict of interest legislation, 1954-1996*. Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology.
- Sah, S. (2012). Conflicts of interest and your physician: psychological processes that cause unexpected changes in behavior. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 40(3), 482-487.
- Sah, S., Fagerlin, A., & Ubel, P. (2016). Effect of physician disclosure of specialty bias on patient trust and treatment choice. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(27), 7465-7469.
- Sah, S., Loewenstein, G., & Cain, D. (2018). Insinuation anxiety: Concern that advice rejection will signal distrust after conflict of interest disclosures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 45(7), 1099-1112.
- Sah, S. (2019). Understanding the (perverse) effects of disclosing conflicts of interest: A direct replication study. *Journal of Economic Psychology*, 18(75), 1-14.
- Stark, A. (1992). Public sector conflict of interest at the federal level in Canada and the US: differences in understanding and approach. *Public Administration Review*, 52(5), 427-437.
- Stark, A. (2001). Comparing conflict of interest across the professions. *Conflict of Interest in the Professions*, 335-52.
- Williams-Jones., Bryn (2011) Beyond a Pejorative Understanding of Conflict of Interest, *The American Journal of Bioethics*, 11(1), 1-2.
- Zibold, F. (2013). Conflicts of interest in public administration. *European Parliamentary Research Service*. 12(2), 1-5.